

4

In: 4848
c. 2

147

B. c. D.
DISSERTATIO MEDICA,
DE

**EFFECTU ET CURA
VITIORUM DIÆTETI-
CORUM GENERALI,**

QUAM,
VENIA EXPER. FAC. MED. AD REG. ACAD. UPS.
PRÆSIDE

VIRO GENEROSISSIMO,

D: NO CAROLO

VON LINNÉ,

EQUITE AURATO DE STELLA POLARI,
S:Æ R:Æ M: TIS SUEC. ARCHIATRO,
MED. ET BOTAN. PROFESSORE REG. ET ORD.
ACAD. SCIENT. PARIS. UPSAL. HOLM. PETROPOL. BEROL. IMP.
N. C. LOND. ANGL. MONSP. TOLOS. FLORENT.
EDINB. BERN. NIDROS. SOCIO.

PRO GRADU DOCTORIS,
PUBLICO EXAMINI SUBMITTIT

JOHAN. GABRIEL BERGMAN,

PHIL. MAG. SATAC. FENNO.
IN AUD. CAROL. MAJ. DIE X. DECEMBR.
ANNI MDCCLXVI.

Horis Ante & Post Meridiem Consuetis.

UPSALIAE.

Selecturo mihi, argumentum Dissertationis Inauguralis, inter omnia eminere videbatur libellus Illustris D:ni PRÆSIDIS, Clavis Medicinæ dictus, in lucemque publicam nuper emissus, in quo principia Medicinæ acri quidem judicio pertractata exstant. Ast, cum nervosa ibi adbibita brevitatis non possit non retardare tirones, quo minus in amplissimo Medicinæ campo inoffenso pede progrediantur, optare audivi Scientiæ nostræ Principes, ut verum pondere confertissimus iste nucleus paulo uberius explicaretur. Quare, Aboa ad hoc celeberrimum Lyceum redux factus, in libello nominato pervolvendo, ut mentem Nobilissimi D:ni Præceptoris plene planeque assequerem, dulcissimum posui otium. Multa, sparsim invenio adducta in Dissertationibus, de Viribus Plantarum, de Medicamentorum Sapore, de Odore eorundem, de Medicamentis Graveolentibus, sed tironibus vix debita inde redundat utilitas, nisi totam seriem ordine dispositam habeant. Proinde operæ pretium me facturum opinor, quando pernecessariarum veritatum qualemcunque illustrationem molior. Sed, plurimæ circumstantiæ non permittunt omnia exhaurire, quæ Clavis Medicinæ continet, partis dimidiæ explicationem tantum aggredi animus est, quæ agit de Substantia Corticali, residuam alii commendaturus, non minori laude ac pretio conspicuam. Tuum est L: B: opellam nostram mitiori perstringere censura.

§. I.

*M*edicina non est ingenii humani, sed temperis filia, prouti peracute dixerunt veteres. Roma una die non est condita. Ut arx extruatur, multi concurrere debent; quidam occupantur in argilla depromenda, alii lateres coqvunt, plures parietes struunt, nonnulli interiora adornant. Idem valet de Medicina, cujus necessitatem singuli ægrotantium admittunt, quamque perfectissimam omnes exoptarent, cum omnium præstantissima hac in mortalitate sit sanitas. Hinc a Clinicis tot observationes habemus collectas in sepulcretis & actis scientiarum, ut fere plusquam humana requiratur industria, quæ iisdem legendis & in ordinem redigendis par foret. *Anatomici, Physiologi, Pathologi, Botanici & Chemic* in id incubuere, ut a priori invenirent principia Medicinæ. Longissime, fateor, progressi sunt hac in re, præstantissimas veritates detegendo, quæ ætati nostræ plurimum lucis attulerunt. Nec vana est conjectura, assidua tali æmulatione posteros diem propius aspecturos; sed simul vereor, ne indoli rerum physicarum repugnet, de iisdem unice a priori ratiocinari. Fuere, qui Medicinam
ordine

ordine systematico tradere conati sunt. *Galenus* systema Medicinæ superstruxit Philosophiæ Aristotelicæ, assumens quatuor elementa, *calidum, frigidum, humidum & siccum*, quibus totidem in corpore humano responderent temperamenta. Cuivis vero horum suos tribuebat gradus, ex quibus medicamenta dijudicabantur, & distincta sunt in calida, frigida, humida & sicca primi, secundi atque tertii gradus. *Astrologi* morbos derivantes ex influxu Astrorum, medicamenta simplicia inepte secundum astra disposuere. *Signatores* quærebant in figura & colore simplicium potentiam. *Hermetici* ex tribus suis elementis sale, sulphure & mercurio morbos produci putarunt. *Sylvius* vero cum suis affectis, cuncta deduxit ex acido, bile & pituita, morbos oriri statuens e prædominante acido, alkali vel viscido, fermentationibus in subsidium vocatis. *Mechanici* tandem verissima invenerunt principia, contendentes functiones corporis nostri, viresque in idem extra agentium ex principiis Physico Mechanicis, qua maximam partem esse proponendas. His *Hippocrates* facem prætulit, quem tandem secuti sunt Viri gravissimi, *Alpinus, Pitcarnius, Boerhaavius, Frid. Hoffmannus*, plerique Illustres hodierni Medici. Sunt, non nego, adhuc plures, qui existimant nostra ætate nimis tempestive systema Medicinæ condij; sed, ni fallor, eodem res recidit, ac si quis numero perfectissimam sibi comparaturus bibliothecam, libros in acervo relinqueret, donec omnium compos esset. Consultius igitur erit, veritates Medicas in illum redigere ordinem, quem earundem cognita indoles permittit, & deinde secundum observationes reperitas & novas perpolire & emendare: nam ubi nullum initium, ibi finem frustra expectabis. Qui systema Medicum tradere satagit, duplicem habet viam, *Rationem* nempe & *Experientiam*. Illa adhuc multis offusa est tenebris, huic ergo insistere enitendum.

Sed

Sed, ne de eadem deflectamur, plurimæ veritates ex Diætâ & Materia Medica perspectissimæ sint, quales etiam in præsentî afferre conabor.

§. II.

Consumitur corpus humanum quotidie vitæ actione, perpetuo igitur, nisi fatiscat in inertem molem, reparabitur. Si vero amissa, secundum sanctioris Diætæ præcepta, accessione proportionata restituerentur, probabile est, homines fore ætate graviores, modo casus fortuitos atque violentos, nec non contagia excipiamus, quibus præcavendis exactissima Diætâ minime sufficit. Cumque inde ab antiquissimis temporibus ad Diætâ relatæ sunt sex diætæ res non naturales, *Aër* nimirum, *Ingesta*, *Motus & Quies*, *Vigilia ac Somnus*, *Excreta & Retenta*, *Animi que pathemata*; hinc etiam has pertractabimus. Ast, quoniam corpus humanum componitur ex substantia corticali & medullari, patet Animi pathemata nostro instituto esse aliena, dum exposituri sumus consecutaria morbosa, quæ Diætâ in corpore humano pro causâ agnoscunt.

Omnia habent sua extrema, medium tenere beatî. Omne vero extremum est periculosum, medium itaque investigare perquam necessarium est, sed & simul difficilimum. Nulla dantur venena, nisi in excessu: Arsenicum, immo maxime deleterius Mercurius sublimatus corrosivus, justa si observetur dosis, sine periculo propinantur: contra innocentissima & optima, prouti panis, in excessu adhibita, evadere possunt funesta. Qui igitur Diætæ vim in corpus nostrum intelligere cupit, necesse est, ut eandem in suis contempletur extremis. Nam *moderata corpus nostrum sustentant, sed extrema destruunt.*

Substantia Corticalis constat ex fluidis & solidis, hinc omnia, quæ corpori nostro adplicantur, agunt in fluida & solida (exceptis volatilibus, quæ qua talia, in sub-

substantiam medullarem solum operantur). Hæc alterant fluida, *humores densiores* vel *tenuiores* reddendo, respectu vero ad *solida* habito, *fibras minimas*, ex quibus solida composita construuntur, *laxiores* aut *strictiores* efficiunt, quorsum principium Methodicorum fundamentale, laxum & strictum, redit. Non jam vacat exponere, utrum partes solidæ, intuitu ipsarum consistentiæ, restituant & adaptent humores, ad debitum corporis nutrimentum; vel an humores, qui concurrunt ad constituendas partes solidas, has plus minus laxas aut strictas faciant. Adest enim hic tam arctum foedus, amicissimaque connexio, ut perdifficile omnino sit, rerum naturalium initium atque finem detegere; Itaque, si consideremus, quamnam incommoda excessus harum quinque rerum non naturalium excitet, patebunt haud dubie mutationes, quas fluida & solida inde patiuntur, & per consequens actiones contrariæ.

In genere hic observari velimus, quod Vicia Diætetica ut simplicia delineemus, quamvis plerumque complicata adsint, optime gnari, quod horum effectus & medela, ex suorum simplicium consideratione, attendenti patefiant.

§ III.

Ordinemur ab EXCRETIS. Cuius notum est, quod vigori corporis non minus detrahatur, si succi laudabiles amittantur, quam dum excrementitii, continua vitæ actione in massa sanguinea generati, ultra modum retinentur. *Excreta* in excessu peccantia, *fluida* reddunt *densa*, & *solida torrida*. In omni fere evacuatione, fluida tenuissima primo & facillime exire notissimum est; hinc serum prius cruore evacuat: hisce vero binis præcipue componitur sanguis, adeoque cruor per excreta densior redditur.

Par non potest non esse ratio solidorum: hæc enim torrida fiunt, dum debita feri quantitas eadem humectantis deest. Hinc diuturna diarrhoea correptus instar Sceleti,

leti, macilentus apparet. Qui mercurialibus, vel immodica tabaci fumigatione, salivam expuunt, siccitate faucium, incommodaque digestionem laborant, quam turbata nutritio & emaciatio, indivulso nexu comitantur. Ex eodem fluit fonte, quod libidinosissimi humoribus depauperati fluidioribus, torpidi & exsiccati prodeunt. Hinc etiam nimiae sanguinis jacturae, per quascunque vias factae, fonticuli diuturni, expectorationes phthisicorum, lactis excretiones viribus nutricum majores, exercitia immoderata, sudores copiosi & diabetes, subtractione liquorum imprimis tenuissimorum, reliquos cogunt, & pro indole eorundem diathesin illis conciliant, solidaque torrefaciunt: quo enim minor adest humorum copia, eo torridior est fibra, quemadmodum experientia quotidiana testatur, dum carnes animalium exsiccantur.

RETENTA *fluida tenuia & solida humida* procreant. Cum contraria contrariorum est ratio, sequitur, si ea, quae de excretis diximus, non patescerent ex allatis, utique manifestissima fore ex suo opposito, & contra. Qui acidulas frequentaverit, Retenta hoc stipari effectu apprehendet. Si enim latex saluberrimus, debita proportione, per congrua colatoria non elabatur, intumescit corpus, & praesto est Anasarca. Qui faciem belluonis contemplantur pallido tumidam, simul videt cruorem nimis dilutum, & fibras humectatas. Si vasa absorbentia, suo non defunguntur munere, quod absolvitur debita tenuissimorum resorptione, adest Hydrops; Dysmenorrhagiam oedema & tumores hydropici non raro sequuntur. Alvi, lotii, perspirationis pulmonalis & cutaneae suppressiones, infirmatis fibris continentibus, varios tumores & congestiones, praeternaturales generant. Hinc patet crasin humorum tenuem & densam mutari per excreta & retenta, fibrasque humidam vel torridam fieri. Quamdiu itaque Ingesta in eadem proportione exeunt, ac assumuntur, tamdiu in decenti

manet corpus æquilibrio. Si vero Excreta, vel Retenta in excessu aut defectu peccaverint, utrumvis acciderit, id officit corpori.

§. IV.

MOTIONEM consideraturi, intelligenda hic imprimis est muscularis, cujus necessitatem ad publica corporis commoda, nemo negat, quæque ita cum reliquis corporis vivi motibus cohæret, ut modum excedens effectus morbosos inducat, qui potissimum in eo consistunt, quod *humores reddat phlogisticos, & fibras tenaciores*. Motu, calor oritur, fluida dissipantur, motuque partes ad se invicem applicantur. Hinc crusta inflammatoria in febribus phlogisticis, dum serum instar albuminis oui coagulatur. Rustici laboriosi sanguinem habent densum & spissum; contra sedentarii & feminae Nobiliores tenuem & aquosum. Cum Sal & Oleum sanguinis, continuo attritu acuantur, volatilia, acria, rancida & putrida reddantur, patet motu, humoribus naturam phlogisticam conciliari.

In *Fibras* agit easdem *tenaciores* reddendo. h. e. quæ ægre se distrahi & discerpi patiuntur. Quo diutius animalia vivunt, eo tenaciores fibræ eorundem fiunt, quemadmodum hoc patet ex animalium juniorum carne, quæ tenera est, annosorum vero, tendinosa tenacitate apparente. Vita enim continuus motus est. Operariorum muscoli sunt duri & rigidi, dum vitæ sedentariæ deditorum, tenera mollitie quasi diffluunt. Hinc bajula succum e manibus puellæ nobilioris, vti ajunt, exprimere valet. In collo taurorum, cui jugum imminet, & ubi per consequens muscoli sunt in actione, iidem adeo tenaces reperiuntur, ut a pauperrimis vix desiderentur. Qui strenue operas manibus exercent, easdem habent duras & callosas, unde etiam laboribus assueti robustiores. Dum primo lucem aspicit tenellus, ossa habet flexibilia, pulposus, vasculosus & instar spongiæ mollis est,

est, procedente vero ætate tenacior & rigidior fit. Ex fibra vero nimis rigida, cordis actioni multum resistenti, sanguinis circulatio non potest non impediri; hinc nimis motus accelerat senium, hinc mors ex fato vitæ.

QUIES reddit *humores acidulos, & fibras teneras*. Liquor motu agitatùs nec putrescit, neque acescit, sed in quiete locum habet illud

& capiunt vitium, ni moveantur aque.

Quiete acidum generari testantur infantes, qui eidem in cunis maxime obnoxii sunt: hoc tanto citius corripuntur, si nutrix deses intra domos clausa manet. Palliativam ipsis medelam afferunt absorbentia. Dum sedentarius, ex ingestis liquoribus acidis, soda, ructibus, flatibus, spasms & doloribus iliaticis gravissime laborat, in motu constitutus, licet similibus utatur, nullam sentit molestiam. Acidum, quod quiete contrahitur, quodque quammaxime nocet hystericis, est non levis ratio, cur nobiliores frequentius hysteria afficiantur, quam rusticæ: idem etiam valet de malo hypochondriaco. Motu quippe acescentia humorum tollitur & per sudorem expellitur. Hinc Calculus & Podagra senibus & nobilioribus adeo familiaris, cum plerumque vitam ducere cogantur sedentariam. Verbo: quemadmodum motus reddit sanguinem phlogisticum & aptum putredini, excitato majore in febribus calore; ita quiete humoribus inducitur acescentia, sanguis iners vappidus, stagnans & ad secretiones ineptus fit.

Dum nobis sermo est, de humoribus acidis, e re est, ut nobis concipiamus duplex acidum nobis inesse, quod æque variat ac acida, quæ lac coagulare videmus. Experientia constat, quod affuso in lac aceto, vino vel cerevisia possetum (Öhlost) producitur: Si vero acido aëris idem saturetur, provenit oxygala (Sur miölk). Equidem uterque acidi effectus est, sed tamen diversæ indolis. Acidum, quod in primis viis hæret, infringit

vim bilis, digestionis varia vitia creat, & tandem inficiens sanguinem, Calculum & Podagram infert. Alterum vero, quod profapia aërea est, superficiem corporis per vasa bibula transit, imprimis, quando pori aperti sunt, sive dilatentur motu fortiori, calore aëris, aut quacunque demum causa. Hoc coagulat serum instar oxygalæ, seque multiplicat: nam acidum & Alkali pollent vi multiplicante. Atque hinc Coryza, Rheumatismus (fluxus), Febres intermittentes & Hemorrhoeæ, orum vulgo ducunt.

Quod QUIES *fibras teneriores* faciat, manifestissimum præbent specimen feminae nobiliores inclusa suis claustris, quæ non raro ideo liberiores aëris evitant accessum, ne formæ jaçturam patiantur. Quid, quod videmus floridiores & pingviores inter illas, acetum plenis haurire buccis, ut pallore, quem tauri faciunt, fulgeant. Constat fortissimum belli Ducem, qui præ nimia obesitate sese movere non valuit, usû acidorum redactum fuisse ad summam maciem. Qui animalia citissime saginari volunt, eadem ab omni motu arcent; largo simul dato pabulo, ut *fibras teneriores* reddant. Tauri, qui aratro non submittuntur, carnes teneriores & laxiores præbent, quam qui, semper exercentur. Quotidianum nostratium ferculum idem indicat, dum carnibus teneritudinem conciliaturi, earundemque putredinem impedituri, illas aceto condire solemus. Qui acido scatent, sunt laborum impatientes & citissime defatigantur. Et hinc petenda ratio, cur Melancholici & Hystericæ ad motum capescendum a Medicis difficulter per suaderi possint. Hinc infantes Rhachitici, qui acidum spirant, & quorum ossa sunt flexibilia, muscoli atque ligamenta laxa, optime frictionibus motu & antacidis roborantur.

Vocabulum *tener*, cujus oppositum est *tenax*, idem nobis valet ac Nostratium *Môr*, quod observatum velimus, ne, cum termino ceteroquin vago, alia conjugatur idea.

§. V.

Sequuntur jam VIGILIAE, quæ reddunt *humores acres & fibras macilentas*, prouti SOMNUS ex opposito *humores oleosos & fibras pingues* facit. Somnus alit, hinc foetus in utero, recens natus, juvenis plus somno indulgent: ergo privantur suo nutrimento, si a somno arcantur. Ingesta in primis viis digeruntur, & mutantur in chylum, qui dein motu congruo applicatur corpori, sed per somnum assimilatur. Hinc animalia, quæ maxime dormiunt sunt pingvia, nullumque animalis aptius est pinguedini recipiendæ. Pervulgatum est, botulum ex illius sanguine paratum plus continere olei, quam reliquorum, excepto sanguine anserum. Rustici, quorum est, sero lectum petere, & mature surgere, raro obesi conspiciuntur. Qui plurimas noctes insomnes lucubrando agunt, disponuntur ad Febres, Hamorrhagias, Tusiles, Vertigines & Cephalalgiam. Dissipatis enim fluidioribus, sales & olea exasperantur, solidaque deteruntur, pingue perit, unde copus quasi exsiccando emaciatur. Hinc proverbium: *Aut studes aut amas*. Alvi obstipatio, familiare litteratorum incommodum, non raro pendet ex defectu pinguedinis lubricaturæ. Specificum ergo Polysarchiæ remedium quærendum in vigiliis justo protractis, estque hæc ratio, cur maxime obesi, toti socia orbat, indeque agrypnia laborantes, brevi corpore & animo languent.

Contraria accidere solet SOMNO nimium indulgentibus. Tardior humorum circulatio, quæ dum viget, se & excretionem retardando, fibræ parit laxam laxitate permanente; uti corium oleo illitum satis monstrat, quod laxam suam molliem diu retinet. Hinc Herniæ ex sola partium continentium laxitate pinguedine cæsa, qua non valent resistere viscerum pressioni. Fibra pinguedine semel laxata citissime pinguedinem recipit: nam equi & tauri,

qui nimis valide ita agitantur, ut fibræ obriguerint, vix pristinam consequuntur obesitatem.

§. VI.

FAMES producit *humores pauperatos fibrasque graciles*: non secus ac CIBUS reddit *humores copiosos, & fibras turgidas*. Notissimum hoc adeo est exemplo hominum & animalium, ut nulli locus sit dubio. Fame gelatinosæ sanguinis partes pereunt, unde acrimonia humorum, cum sua pedisequa macie. Hinc animalia famem perpessa, musculos instar membranarum præbent, cum pauxillo cruore; saginatorum contra carnes, sapore donatæ sunt dulci. Neque mirum; fibræ enim sunt turgidæ, humoresque nimii & blandi. Rubicunda facies indicat sanguinem libere permeare minima vascula, ergo pallor esurientium prodit justam sanguinis copiam deesse, aperturam minimos istos canales. Cumque fibra turgida robustior est gracili, hinc emaciati, ceteris paribus labores non ferunt.

Ex aduerso, ingesta nimis NUTRIENTIA, majorem humorum copiam producunt, si nullum in reliquis vitium apparuerit. Ast in senio, dum pleraqua vasa lactea sunt coalita, ciborum copia oneri est. Qui cibis nutrientibus utuntur, sanguine & humoribus reliquis abundant, nisi vita interveniat laboriosa. Annon hinc Hæmorrhagiæ narium in ætate juvenili? An hæc ratio, cur femina sedentariæ, lauto utentes cibo, copiosa patiantur menstrua? Nonne hinc sæpissime oritur Phthisis juvenum, & Apoplexia in ætate virili?

§. VII.

Excipit jam AER; proprietates hujus equidem sunt plures, sed cum imprimis in corpus nostrum *Calore & frigore* agit, considerabimus ergo effectus ex calore & frigore pendentes.

FRIGUS efficit *fibras rigidas, & humores muriaticos,*
&

& contra CALOR humores glutinosos & fibras fluxas, Lappones nostri, quorum fibræ sunt rigidæ & elasticæ illam frigoris vim extra dubium ponunt. Nullus inter illos deprehenditur obesus, tumidus nullus: contra, qui calidas inhabitant regiones, mammis pendulis & laxis prodeunt, ut Mauri. Hieme, singuli sumus agiliores, æstate autem tardiores, nam fibræ in priori casu sunt magis elasticæ. Corium in aqua frigida non tam cito mollitiem assequitur, ac in calida, inamo & frigore citius arefcit.

CALOR digerit & solvit membranas atque fibras, ut taceam cornua vapore calido emolliri. Illa ex frigoris vi multum pendet, quod incolæ in boreali orbis plaga, australioribus robustiores reperiantur. Tota rerum natura testatur liquores viscidos & glutinosos æstate generari; fossæ & stagna hieme penitus sunt vacua viscida. Fibræ quo molliores sunt, eo citius oritur viscidum: hinc gingivarum laxitas præcedit viscido, quod adhæret dentibus; hinc Renes prius venere, baccho, aut alia ratione debilitantur, quam mucosum & inde calcareum in iisdem deponitur sedimentum.

Oppositum glutinosi est *salsum*: Cumque frigus, uti notum est, promovet genefin & crystallisationem salium, hinc non mirum, frigus sæpissime excitare paroxysmum calculi, qui crystallisatione augetur. An hinc causa petenda, cur dolor Ischiadicus hieme nostros rusticos vexet frequentius. Certe, Pleuritis plerumque frigus pro causa prima agnoscit.

Omnia Acria, uti spiritus vini, salia, aromata nec non acida Orexin excitant: glutinosa vero eadem inviſcant; hinc, quorum primæ viæ viscido obruuntur, Anorexia laborant; hinc etiam æstate languidior est ciborum appetitus. Cumque humores glutinosi lentius tranent & torporem inducant, quemadmodum Amphibia testantur, quæ reliquis animalibus plus viscida tovent,

patet cur Asthma & Cachexia non raro viscidum comitantur. Salia ad scorbutum disponunt. Non nego, hunc a diversis causis derivandum esse; sed in septentrionali nostra terra, ubi carnes diutius asservandæ, sale condiri debent, & ubi victus vegetabilis est parcior, carneus vero frequentior, quem fastidimus, nisi plurimo salis conspergatur, & tandem, ubi rustici nostri haleces muria conditos semper fere comedunt, Scorbutus frequentior apparet, quam in terris australioribus. Hinc etiam Nobiliores nostratium, cibos salios renuunt, cum alioquin Scorbuti symptomata sentiunt. Saliva Scorbuticorum, quæ sæpe est salsa, urinæque sedimentum salino calcareum, in apicum ponunt, victum salsum non parum ad scorbutum conferre. Quid, quod ex observatione *Experientissimi Dni Doctoris Blom*, quam non ita pridem per litteras cum *Illustri D: no PRÆSIDE* communicavit, constat, Arthriticum quendam, devoratis 1800 æstate præcedenti bolis *D: næ Stephens*, maculis Scorbuticis ceterisque hujus morbi Symptomatibus gravissime correptum fuisse: quas consequentias si ex nimia Salis Alkalini copia, quam continent boli lithonriptici, derivavero, non longe a veritate me abesse, crediderim. Mitto Ulcera cacoëtica, quibus natura, loco fonticulorum, utitur ad evacuandum humorem salinum, frequentius illos infestare, qui in septentrione vivunt, & victu salino defunguntur. Et quoniam viscidum ex calore dimanat, sequitur ex axioma oppositionis, quod frigus crystallisationem promoveat.

§. VIII.

Cum itaque humores EXCRETIS atque RETENTIS reddantur *densiores* vel *fluidiores*, MOTU & QUIETE *phlogistici* aut *aciduli*, VIGILIIS & SOMNO *acres* aut *Oleosi*, Cibo & FAME *pletborici* aut *pauperati*, FRIGORE & CALORE *muriatici* vel *glutinosi*; sequitur nec plures neque pauciores, verum tot crases sanguinis esse assumendas,

das, cum plures partes Diætæ non agunt in substantiam corticalem.

Idem valet de FIBRIS, quæ pro ratione earumdem rerum non naturalium fiunt *humidæ* vel *torridæ*, *teneræ* aut *tenaces*, *pingues* aut *macræ*, *turgidæ* sive *graciles*, *rigidæ* aut *fluxæ*: ergo fibra mechanice lustrata, datur magis vel minus laxa & stricta; simul hinc liquet, utrumque genus agnoscere quinque species diversas. Nam diversimode se habent corium *humidum*, *tenerum*, *pingue*, *turgidum*, *fluxum*: similiter in stricto alius indolis est, *torridum*, alius *tenax*, aliter comparatum est *macrum*, aliter *gracile*, a quo etiam discrepat *rigidum*. Has fluidorum & solidorum differentias si Medici despiciunt, vix ac ne vix quidem indicationes morborum genuinas formare valent.

Testatur experientia; uti ex allatis patet; tot darii qualitates primarias in solidis & fluidis; Sed simul visurum erimus, Sapientissimum mundi Artificem res naturales accuratissime indigentia nostræ aptasse, eo, quod concesserit rebus, quæ corpori nostro infervirent characteres, nobisque janitorem, qui est SAVOR, cujus esset in vim ipsarum inquirere. Attendamus ad sapes primarios, reperiemus, quod pariter sint quinque, qui totidem oppositos sibi elatere habent. Simili prorsus ratione, ac phœnomena in Diætâ. Expiscemur saporis ductu potentiam medicamentorum, nullum est dubium, quin singula agant pro ratione saporis. Quis enim adeo in Medicina hospes est, ut ignoraret vim acidorum refrigerantem: Pingvium emollientem, & amarorum tonicam. Si maximam partem Regni Mineralis exceperis, quod Natura, iudicio a Sapore derivando, subjectum noluit, patebit, reliqua secundum odorem & saporem agere. Non nego, quorundam vim adeo esse concentratam, ut concipienda sit instar Alcoholis; quare perfecte assumpta deleteria pollent virtute, sed si diluantur,

præ-

præstantissima constituunt alimenta & phar̄maca. Ignoramus alia venena, quam quæ sese produnt ingrato Odore & Sapore, nisi concederem quædam ex tricoccis & lactescentibus exceptionem pati, quæque visu dijudicantur.

Simplicia agere in corpus nostrum pro ratione saporis, (Olida enim jam non pertinent ad nostrum institutum), non opus est, post tot demonstrationes, probare.

§. IX

AQUOSA humores *dilueve*, testatur omnis sitiens, humectant enim sicca, interque liquorum moleculas concretas se insinuant, acriæque salina solvunt, ex quibus sitis plerumque oriri solet. Præstantiori pollent effectu, si simul Oleracea fuerint. Hinc optime, scopo Diætetico & Therapeutico, Acetaria adhibentur, ex Oleribus & fructibus horæis petita. Etenim diluunt, humores viscidos corrigunt, se & excretiones promovent, sordesque extra corpus pellunt; hinc excellentissime valent in viscerum infarctibus & obstructionibus.

In Solidis vim *humectantem* exerunt *Aquosa*, laxitatem illis conciliando, inprimis si fuerint calida; Hinc, qui oleribus & fructibus vivunt, saniores, ceteris paribus, quidem sunt, sed simul debiliores iis, qui cerere & carnibus vescuntur. Ex hisce vero constat, victum aquosum Hydropicis non convenire.

SICCA e contrario & *exsiccata* quæunque *roborant* fibras & *absorbent* fluida. Hinc usus plantarum capillarum semper invaluit, ubi fibræ roborandæ forent, cum nulla vegetabilia hisce sicciora deprehendantur. Decocta communiter ex radicibus & lignis siccissimis parantur, ut utrique scopo, iisdem intento, satisfaciant. Humido enim suo mundificant, & terrestri corroborant. Dignissima est, quæ legatur Incomparabilis *Barbaavii* commentatio de pane biscocto, quem sedulo Cachecticis Hydropicis, aliisque texturæ laxioris commendavit. §. X.

§. X.

ACIDA *refrigerare*, multis non opus est probare argumentis. Instinctus in febribus naturalis desiderat subacida, cetera detestatur. Hinc vina aquosis diluta, baccæ acidiusculæ, robes, syrups, verbo: omnia, quæ refrigerationem conciliant, dum quam maxime optantur. Non est locus disceptandi, an sanguinem resolvendo, ut probabile videtur, refrigerant, cum sanguis extra vasa, aceto resolvatur. Ex antea allatis etiam patuit, acida *attenuare* solida, fibras teneriores reddendo, patebitque hoc ulterius ex eorundem opposito.

AMARA esse *acidis* opponenda in dies liquet, dum Cerevisiæ acescentiam addito lupuli decocto arcere conamur. Ex vinis corruptis acescentibus, vina sic dicta amaricantia ope amarorum parantur: ut taceam morem vulgi, cerevisiæ acescenti immittentis nonnullas libras summatum absinthii, qua arte, momento fere citius, acescentia tollitur. Amara vero, non tantum acido, verum etiam putredini resistunt, quemadmodum testantur amarissima e. g. Aloë, Myrrha &c. quæ semper ad balsamationem adhibita sunt, quibus etiam putredo in animali viventi tollitur & impeditur. Horum princeps nostra ætate audit Cortex Cinchonæ, quum suam amaritiam iteratis decoctionibus vix emulgere patitur; hic *Scordium*, *C. Benedictum*, *Gentianam*, *Centaurium min.* quibus veteres crebro fausteque utebantur, expulit; tempus vero dabit, quid *faba Ignatii* & *Lignum Quassia* valeant, & an in usum trahantur.

Amara appetitum excitare, digestionemque promoveri, in viis secundis diaphoresin & calorem augendo, systema vasorum stimulare, res est notissima: sed si inde concluderet quispiam, humores iisdem fieri densiores, cum opposita eorundem acida resolvant, & per consequens nocere in febribus ardentibus & phlogisticis, huic

controversia nosmet non immiscemus: contendentes amara extra omnem dubitationis aleam esse *balsamica*, quemadmodum illud patet ex ulceribus putridis & gangræna, ubi in - & externe fauste usurpantur, putridum & spha-celum arcendo.

Tonicam amarorum vim prodit masticatio, nec non usus haud recens in Calculo & Podagra: Certe, si attendere velimus ad illas causas, quæ morborum nuper dicto-nem genesi favent, quales sunt, quies, usus acidorum, diureticorum, frigus, tempestates humidæ, venationes, e-quitationes, Venus præmature & nimis culta, deducentes effectum earum communem, qui non potest non esse so-lidorum atonia, & quæ illam excipit humorum crasis vitiata, sole meridiano clarius patebit, cur Amara pro debellandis hisce malis multum celebrantur: Eandem ob causam, nec exiguam laudem merentur ad corroboran-das gingivas tumentes, & tartarum, quod dentibus ad-hæret, abigendum.

§. XI

PINGVIA *obtundunt* humores, & *emolliunt* fibras. Prius patet dum Arsenicum v. g. ingestum est, cujus vis deleteria largiori Olei copia involvitur. Si particula ve-nenata, quas serpentes morsura sanguini injiciunt, hor-ribilia minantur symptomata, pingvibus, optime illis oc-currere multiplex testatur experientia. Pari modo, causti-ca & acria in Colica & Dysenteria hæc exoptulant.

Quod pingvium vim *emolliendi* attinet, illam com-muni ore agnoscunt corarii, ephippiari, futores, Ver-bo: omnes, qui corio utuntur: ut taceamus Chirurgorum unctiones, qui sapissime adeo iisdem relaxant ligamenta & capsulas geniculorum, ut omne fere amittant robur. Cumque pingvia debilitant fibras; patet cur homines & animalia pingvedine nimia laborantia, justo citius defati-gentur. Mitto eorundum vim antispasmodicam & Ano-dy-

dynam, qua fibræ nervosæ tensionem, doloris sæpissime causam, relaxant & compescunt.

Pingvibus contraria sunt STIPTICA, quorum ingentem subministrant copiam, Quercina, Rhus, Balautia, Uva ursi, Fungus Melitenis, succus Hypocistidis, Sanguis Draconis, Terra Catechu, Gallæ, rad. Rhodiæ, Tormentillæ, Myristica, Granatum, Cydonia &c. Quo modo pleraque horum agunt in corium, videre licet apud Coriarios, qui hisce mollissimum corium instar ligni indurant. Diarrhoea & Hæmorrhagiis coercendis laborantes, ad hæc confugiunt: quare etiam rustici extollunt Myristicam in Diarrhoea. Hinc Chirurghi bovistam & similes ad compescendam Hæmorrhagiam in amputatione adhibent. Indi Orientales masticare solent *Pinang* seu *Fau-fel*, (quod compositum est ex calce, foliis piperis & terra Catechu), ad corroborandas gingivas. Produnt vero stiptica se, colore nigro, addita solutioni Vitrioli Martis.

§. XII.

DULCIA humores *edulcorant*, solidaque *incrassant*. Prius in culinis nostris quotidie experimur, dum acida & acriae. g. juscula & vina acida, nec non præparaciones ex Armoracia & Sinapi, addito saccharo gratiora reduntur. In asperitate atque erosione faucium tracheæque aëreæ, unde Angina, Raucedo, Tussisque sicca non raro proveniunt, pariterque in Acrimonia scorbutica, Arthritica, & Rheumatica, Epiphora, Stranguria, Ulceribus ichorosis, principiis suis unctuosos, oleosis humorum acrimoniam temperant & demulcent.

Incrassant vero solida; sed non eodem modo ac stiptica & amara: crassiores quidem reddendo fibras, sed simul laxas. Discrepans ipsorum indoles statim patet dum fibras musculosas vituli bene saginati, & collares tauri jugo exercitati manducamus: inveniuntur ambæ crassæ, sed priores dulci mollitie turgent. Perpetua vitæ actione

fenum fibræ evadunt tenaces & rigidæ, & forte ex nominato dulcium modo agendi in solida, ratio petenda, cur plurimi horum avide dulcia appetant, & præ ceteris, eorundem usu perbelle valeant, Ut corpus nutriatur, dulcia præsto erint: hinc chylus est dulcis, hinc lac maternum, cibus recens natorum saluberrimus, dulcedinem habet, hinc omnia e vegetabilibus alimenta in emulsionem rediguntur.

ACRIA vicissim *ineidunt* humores, & *corrodunt* solida. Singuli in corpore nostro meatus mucos obducuntur, h. e. humore pro locorum varietate plus minus viscido. Armoracia, Sinapis, Piper, Zingiber, & reliqua ex acrium classe, dum masticantur, humores attenuant, mucum & gluten solvendo, partes integumentis & cohesione privant. Acria locum obtinent, ubi humores sunt viscosi & secretiones tardæ; hinc in morbis quibusdam soporosis, Cachexia, Hydrope, Asthmate pituitoso & Scorbuto non inutilem ferunt opem, Armoracia Cochlearia, Nasturtium, Scilla, Sinapis: stimulant enim fibras minimas, quæ contrahuntur, atque proritant secretionem & expulsionem. Hinc Piper, Caryophylli aromatici, Sinapis & Armoracia aptissima judicantur ad cibos tenaces & viscidos digerendos, quorum referuntur lardum, pisces recentes & lixivio macerati.

Si autem hæc Acria humida corpori vivo applicantur, mox pruritus excitant, vellicant, rubefaciunt, texturamque solidorum destruunt: hinc plane non, vel saltem circumspecte hæc adhibeant febri ardenti decumbentes, & qui nimis irritabiles & sensibiles fibras habent, ne infaustis corripiantur spasmis.

§. XIII.

MUCOSA rectissime *Salfis* opponuntur. Fateor tantum inter mucosa & acria deprehendi antagonismum, quanta affinitas obtinet inter *Acria*, & *Salsa*: hinc difficilimum

limūm determinatu, quodnam horum mucosis opponere-
 tur. Sed, qui naturæ vestigiis insistit, a recto non aber-
 rat. Consideremus Oceanum, patebit duas in eodem
 reperiri qualitates, Sal nempe & mucosum. *Illustris Do-*
minus PRÆSES axiomatis loco assumpsit: *Universum lucta*
discordium æquilibratur, quod rerum creatarum contem-
 platione verissimum esse deprehendimus. Elementa enim
 siccum & humidum, frigus & calor, lux & tenebræ, som-
 nus & vigiliæ, Verbo: Universa rerum natura conservatur
 discordibus, quæ inter se æquilibrium tenent. Non opi-
 nione, sed re vera miserrima audit regio, ubi aliquid præ-
 valet, sive fuerit frigus sub polo, sive calor sub aqua-
 tore. Necessarium itaque erat, ut duo principia contra-
 ria in Oceano reperirentur.

Mucosa esse inviscantia, monstrat ipsorum indoles,
 dum, ne partes subjectas corrodant liquores salsi & acres
 ex oculis vel naribus plorantes, mucilagibus easdem fo-
 vemus: amittunt quippe liquores isti vim corrodentem,
 quando his inviscati ad justam rediguntur consistentiam.
 Dum Calculus, irritando renes, ureteres aut vesicam,
 producit dolores, lenimen afferunt decoctum Althææ ce-
 teræque mucilagines. In Raucedine, Tussi, Colica &
 Stranguria, Malvacea, Caricas, Gummata & Gelatinas opti-
 me in usum vocari, quis ignorat? Quid, quod omnes
 meatus, a natura obductos esse videmus mucos, ne vel
 minima sentiatur Acrimonia. Hoc enim absente, inno-
 centissimum ceteroquin, denudatas corrodit papillulas,
 doloremque excitat, cui præsentissime medentur mucosa.

Modum, quo solida *lubricant*, indicat funis ex corio
 paratus, pluvix expositus, quem e manu, instar Angvil-
 læ mucosæ, elabi experientia testatur.

SALSA *penetrant* fluida; in particulas infinitas sese
 dividendo, ita miscentur cum liquoribus, ut si unicum
 salis granum in aquæ dolio solvetur, singulæ guttulæ

eandem salis portionem adipiscuntur. Haud injucunde patet salforum intima, qua reliquos sapes exsuperant, vis penetrandi, dum carnem vel pisces condituri in do-
 liis Cerevisia olim onustis, muriam undique stillantem videmus; vulgus, cui ignota est penetratio salium, hoc admiratur phoenomenon. Salta irritant & promovent excretiones, sunt aphrodisiaca, diuretica & stomachica: sed si diutius in sanguine retinentur, crasin ejus mutant, quemadmodum in Scorbuto evenit. Hinc diluentibus temperanda & motu expellenda, vehiculoque indigent, cum per sudorem aut urinam exire non possint, nisi fuerint soluta.

Solida *abstergunt*. Si mucus in excessu peccat, omnia & in primis & secundis viis torpent, quo in casu sal-
 sa eidem solvendo paria sunt. Saponis, qui ad sui præ-
 parationem sal requirunt, indicant, quod opposita pror-
 sus agant ratione ac viscosa, quæ vestes sordibus inficiunt; sal in oculo instar ignis comburit, abstergendo mucum, quo in calu mucilagines egregie se gerunt.

§. XIV.

Atque sic, ad modum theoriæ, quam Natura linguæ nostræ impressit, simpliciter lustravimus vim, qua sapes quinque cum totidem suis oppositis, agunt in corporis nostri fluida & solida. Necessarium vero est, si genuinam velimus obtinere Therapiam, ut enormes excessus Diæteci assumantur pro causis morborum, utque simplicium medicamentorum actiones, secundum ipsorum qualitates sapidas in ordinem redigantur, quo vires patefiant, quibus vitia Diætica debellanda sunt. Medicina est duplex, *Empirica*, quæ secundum usum receptum morbis medetur, cujus exemplum præbet Cortex Chinæ in febrium intermittientium curatione; sed, qui ultra hanc non sapit, sæpissime animum despondet, quando specificum speciei ipsi non suppetit. Altera est *Do-*
gma

gmatica, sive Rationalis, qua instructus, suam Medicus ostendere potest peritiam, licet morbum non antea viderit, nec ab Observatoribus descriptum invenerit; concludens ex indicante ad indicatum, morbo felicissime obviam it. Medicus Rationalis palmarium sibi officium ducit, indicantia solide pernoscere, quorum cognitionem sibi acquirit, quando vitia Diætetica comparantur cum naturæ effectibus, quos sensus subministrant, quod solidissime pro more suo exposuit *Illustris Dignus PRÆSES* in Clave Medicin. p. 10. V. G. Si excretiones nimiae redderint *humores adeo densos, & fibras torridas*, ut inde *Marasmus* vel *Atrophia* orta sit, in memoriam statim revocare debemus, quod *Aquosa* sunt diluentia densi & humectantia torridi, unde prono fluit alveo medela petendam ex radicibus & *Herbis Oleraceis*, fructibus horæis, jusculisque oleoso mucilaginosi. Contra, si excretiones, in defectu peccant, ægri *Oedemate* vel *Hydrote* intumescunt, conveniunt alimenta *sicca*, quorum princeps est panis biscoctus, conjunctis iis, quæ excretiones proritando simul vii corroborandi pollent, cujus indolis sunt sicca. Si corpus nimio Calore incanduerit motu ex vel interno: experientia constat humores in tali casu crustam contrahere inflammatoriam, adeoque acida indicari, manifestum est, quorum virtus refrigerans & attenuans est notissima. Si vero *Acidum* enatum sit ex vita sedentaria aliisque causis, infringendum *Amaris* tonicis, quæ multiplici usu se commendant in febris intermittentibus, Arthritide, Cachexia, Malo hypochondriaco &c. Ubi humores *acres contracti* sunt ex vigiliis nimis & lucubrationibus, adhibenda *pingvia obtundentia & emollientia*: vicissim, si quis obesus *Hernia* &c. minatur, vim medicam porrigunt *stiptica*, quæ incrassant fluida, & adstringunt solida. Macie correptus adhibeat dulcedine nutrientia, cum contra polyfarchia laborans suis incommodis liberatur aeribus & amaris.

maris. Pituitosus, qui Asthmatis, Anorexiæ & morbis soporosis obnoxius est, ut plurimum a salinis opem expectabit. Qui vero acrimonia Muriatica, doloribus, spasmis, Calculo, stranguria & obstructione alvi ex fibris rigidis, afficiuntur, in viâ & cura, mucilaginosi, natura dietitante, uti monentur.

Attentione hinc dignissimum est, quod, quemadmodum quinque vitia cum suis oppositis plerorumque morborum semina producant, ita totidem remediis generalissimis cum suis contrariis, sanentur, quæ natura solertissime indicat: hinc patet veritas Canonis antiquissimi *Contraria contrariis curantur.*

§. XV.

Medicus Rationalis ab Empirico, quam maxime eo discernitur, quod curam morbi cæco cuidam experimento non committat, verum optime nôvit, quid faciendum, quaque virtute Medicamenta gaudeant. Hinc ex ægri constitutione tam qua fluida, quam solida, causam morbi expiscatur, quæ ipsius sit indicans. Si ex ante acta Diæta fons & origo mali patent, eo certior evadit de suo indicato. Hoc vero ubi innotuerit, ad unguem, ut ajunt, sciat illa indicata, quæ indicantibus respondent. Indicata vero desumit ex qualitatibus Medicamentorum; quo in casu ipsum latere non decet, quænam sapore & odore conveniunt: quo facto, instructus solida Materiæ Medicæ scientia efficaciam debilibus & incertis præfert, modum iisdem utendi, eorundem naturæ convenientem præscribens. Hac ratione morbum quidem tollit, sed impedire haud valet, quo minus iterum prodeat, nisi, ex Diæta prægressa, primum detexerit fontem, contrariamque agro commendaverit. Hoc autem prælitto, morbos solide curat: si vero eousque processerint, ut viscera & partes nobiliores, quæ præparare debent humores, labe afficiantur tanta, ut reparari nequeant, locum habet

Principiis obsta, sero Medicina paratur,

Cum mala per longas invaluere moras.

